

RAMON LLULL

DESCONHORT

Versió de Miquel Desclot



EDITORIAL BARCINO · TAST DE CLÀSSICS

RAMON LLULL

DESCONHORT

Versió de Miquel DescLOT



EDITORIAL BARCINO · TAST DE CLÀSSICS

www.editorialbarcino.cat

TAST DE CLÀSSICS, 23

Primera edició: octubre de 2023

© de l'adaptació i de la introducció, Miquel Desclot, 2023

Reservats tots els drets d'aquesta edició:

EDITORIAL BARCINO, SA

Via Augusta, 252-260, 5è. 08017 Barcelona

www.editorialbarcino.cat

Edició núm. 895

Disseny de coberta: Duró Studio

Il·lustració de coberta: Miniatura de la vida de Ramon Llull (detall).

Breviculum, St. Peterperg. 92, ca. 1325 Badische Landesbibliothek,
Karlsruhe (Alemanya)

Edició: Marta Marfany

Regularització de l'original a partir de l'edició de Josep Romeu:

Altea Llorens i Marta Marfany

Correcció de proves: Marina Miralles

Preimpresió: Tono Cristòfol

Impressió: Gràfiques Ortells, SL

Dipòsit legal: B 15986-2023

ISBN: 978-84-16726-01-1

ÍNDEX

Introducció	7
Desconhort	17

INTRODUCCIÓ



Ramon Llull és el diguem-ne «inventor» indiscutit de la prosa catalana, acreditat amb una extensíssima producció que demostrava per primera vegada, i de manera aclaparadora, que en la llengua «vulgar» es podia escriure de filosofia, de teologia, de lògica, de ciència o de narrativa de ficció, com no ho havia fet ningú encara a l'Europa del moment, si més no a la seva escala (el seu contemporani Arnau de Vilanova continuava escrivint en llatí sense vacil·lacions). Però aquell grafòman d'alè poc menys que sobrehumà havia començat la seva carrera literària escrivint versos en la tradició trobadoresca, a la cort de l'infant Jaume de Mallorca. De manera que, si en el camp de la prosa havia hagut de partir pràcticament de zero per esdevenir un pioner, un autèntic aventurer lingüístic, en el camp del vers, al contrari, ja s'havia trobat una tradició establerta, heretada dels trobadors occitans. Així, doncs, quan li va semblar que, sovint per raons mnemotècniques, li convenia servir-se del vers, es va acollir

a la ciència apresada en la pràctica juvenil dels gèneres trobadorescos. Però la personalitat de Llull excedia de tal manera l'herència de la tradició que la seva obra en vers també es va haver de plegar a les exigències de comunicabilitat que li dictava la nova condició d'apòstol de l'autor, tan allunyada de la frivolitat cortesana de la joventut. El tractament del vers, doncs, divergeix d'entrada de l'artificiositat d'aquella poesia, començant per una remarcable catalanització del provençal que fins aleshores era la llengua poètica dels trobadors catalans, en un procés que no s'havia de tancar del tot fins a la revolució d'Ausiàs March. Però en l'obra de Llull no hi ha res de convencional, i tampoc en el tractament de les formes i dels gèneres poètics, que partint de la tradició van haver d'adaptar-se a les necessitats d'un escriptor empès per una passió que desbordava tots els límits establerts.

Llull es va servir del vers en un bon nombre d'obres, no sempre literàries, «per tal que hom els pugui saber de cor», com *Els cent noms de Déu*, *Hores de Nostra Dona*, *Medicina de pecat*, *Plany de la Verge*, *El concili*, i fins i tot l'àrida i apoètica *Lògica d'Algatzel* o l'*Aplicació de l'Art general*, entre altres. Tot i que el poeta es revela de tant en tant en algunes d'aquestes obres, enlloc no ho fa com en dues peces tardanes que escriu des d'una necessitat íntima, més enllà del propòsit apostòlic estricte: el *Desconhort*, de l'any 1295, i el *Cant de Ramon*, del 1299.

El *Cant de Ramon*, en vuitanta-quatre octosíl·labs distribuïts en catorze estrofes monorimes, és la manifestació lírica més personal de tota la seva producció. Des de la talaia dels seixanta-set anys, a París —o tornant-ne—, hi canta

decebut, deprimat i fins dubtós davant els reiterats fracassos de la magna empresa apostòlica on havia invertit tota la incommensurable energia física i intel·lectual de la seva vida. La vuitena estrofa sintetitza patèticament la seva decepció desesperada: «Soc vell i pobre i menyspreat, / no tinc ajuda d'home nat, / massa gran fet he començat. / Gran part del món he repassat, / molts bons exemples hi he ensenyat: / poc soc conegut i estimat.»

Però ja quatre anys abans havia manifestat el seu estat d'ànim desenganyat en una altra obra singular, escrita a Roma, arran d'una nova mostra de fredor de la cort papal davant les seves propostes (a saber: d'una banda, la creació d'escoles de llengües per poder predicar la fe de Crist arreu del món i convèncer els musulmans amb arguments necessaris extrets del seu mètode lògicofilosòfic, la seva *Art*; i, de l'altra, l'organització d'una croada per recuperar els sants llocs, en una estratègia violenta que en realitat contradia la seva voluntat de persuadir per obra de la raó i no de la força). És el *Desconhort*.

Aquest *Desconhort* és un llarg poema de vuit-cents vuitanta-vuit alexandrins repartits en seixanta-nou estrofes monorimes. Ja s'endevina, doncs, que no pot tenir gaire res a veure amb la sintètica efusió lírica del *Cant de Ramon*. Llull reflecteix aquí la seriosa crisi personal que l'afecta a seixanta-pocs anys, a través d'un diàleg entre dues figures que representen els dos extrems de les seves pròpies cabòries: Ramon, contrafigura del Llull actiu, dolgut i fins desesperat per tanta frustració, i l'Ermità, contrafigura del Llull contemplatiu, tornaveu dels seus dubtes i retrets més íntims.

Es tracta, doncs, d'una obra de consolació carregada de referències autobiogràfiques, excepcional en el context de les naixents literatures romàniques (tot i que Dante publicava la seva *Vida nova*, reflex d'una altra mena de crisi, el mateix any 1295; però Petrarca no escriurà fins mig segle més tard el seu important *Secretum*, també dialogat entre dues contrafigures oposades de si mateix, tot i que ell no ho farà en «vulgar», sinó amb un retorn al llatí clàssic). El *Desconhort* és una obra extraordinària de la nostra literatura medieval que mereix ser més coneguda enllà dels cercles especialitzats.

De bon començament, Ramon s'hi presenta en primera persona, adreçant-se a Déu, a qui revela la intenció de trobar consol en l'escriptura —en el cant, remarca— per tot el deshonor que la humanitat comet contra Ell, encara que confessa que com més vol consolar-se'n més creix la ira i el dolor que li provoca. A continuació, ja adreçant-se al món, es val de l'autobiografia amb el relat dels excessos de la seva joventut i de la conversió fulminant arran de les cinc aparicions de Crist crucificat, i del canvi de vida que aleshores, conscient del desgavell del món, tan allunyat de Déu, el va empènyer a l'empresa apostòlica de convertir els infidels i de recórrer als poderosos per dur a terme el seu doble projecte de convèncer per la raó i de recuperar els llocs sants per la força; però, al cap de trenta anys d'esforç continuat, pensant, escrivint, viatjant, discutint, interpel·lant el poder, res de tot allò no ha arribat a terme, per desinterès de doctors, reis, papes i prelats, cosa que provoca la seva dolorosa frustració. Ramon continua explicant que, trobant-se així, va decidir retirar-se en un bosc a buscar consol en la contem-

plació, on al cap de poc coincideix amb un ermità que de seguida li demana les raons de la seva melancolia, a la qual cosa Ramon respon exposant-li les pròpies decepcions. Insisteix, sobretot, en el desconsol que pateix per la indiferència amb què s'ha acollit la seva *Art General*, el mètode que ha escrit per inspiració divina, apte per explicar el món en totes les múltiples facetes i per il·luminar els descreients. L'Ermità el consola com pot, però Ramon no es dona i no accepta que Déu l'hagi desemparat pels seus possibles falliments humans. A partir d'aquí es descabdella el dramàtic debat central de l'obra, en què l'Ermità burxa Ramon pels seus possibles mancaments (la negligència, el mal discerniment, l'avarícia, la vanagloria, l'enveja, etcètera) i aquest es defensa aferrissadament, punt per punt. Tot seguit, l'Ermità passa a discutir-li la viabilitat de l'*Art* presumptament inspirada per Déu, fent-li avinent la impossibilitat d'arribar a la fe per via racional, i fins aventurant que un mètode tan evident com pretén que és el seu, sens dubte ja l'haurien sabut trobar els grans savis de l'antiguitat. En aquest punt, Ramon perd la paciència i arriba a sortir de test, irritat. Però aleshores l'Ermità canvia d'estratègia, renuncia a l'atac i intenta convèncer Ramon d'acceptar la realitat tal com és i de conformar-s'hi amb paciència, que la Mare de Déu ja prega per la millora del món i Déu ja castigarà els pecadors i premiarà els predestinats a la salvació, fem el que fem els mortals. Però Ramon, naturalment, no vol saber res d'aquesta mena de conformitat. De manera que, arribat en aquest extrem, l'Ermità es torna a interessar per l'empresa de Ramon, «el Fet», com qui vol començar el debat de zero, i

aleshores les explicacions d'aquest el convencen, inesperadament, i ara es penedeix d'haver burxat amb tanta insistència el seu apassionat interlocutor, fins al punt de mostrar-se disposat a col·laborar en el magne projecte. Ramon li demana, doncs, que es quedi a Roma a convèncer la cort papal, que ell ja està cansat d'insistir-hi tant de temps i se'n vol anar. L'Ermità recela d'aquella retirada de Ramon i li retreu que ara vulgui esquivar les seves responsabilitats, fins que Ramon li fa saber que el que vol és tornar entre els sarraïns a predicar, vist que els mahometans no pensen sinó a expandir-se, i l'Ermità se'n congratula i fa vots perquè es formi un cercle d'adeptes per dur el fet de Ramon a compliment. D'aquesta manera, Ramon i l'Ermità s'acomiaten efusivament per seguir cadascun el camí emprès. A l'última estrofa, Ramon recorda que ha escrit aquest *Desconhort* en versos cantables perquè no sigui oblidat i el seu projecte vagi endavant, l'única cosa que finalment el podrà conhortar de veritat.

La present modernització del text lul·lià només aspira a aplanar les barreres lingüístiques que podrien entrebancar un lector actual sense formació filològica, tot mantenint-ne la particularíssima forma. Així, doncs, hi he respectat tant com he pogut la dicció de l'original, sense caure en la paràfrasi, en estrofes d'alexandrins monorims. Pel que fa a la prosòdia, no he estat del tot intransigent, com tampoc no ho sembla el text dels manuscrits més fiables. La dificultat de mantenir una sola rima en el si de cada estrofa m'ha portat a conservar-hi paraules lul·lianes que avui resulten insòlites, però no

incomprensibles, com *tristança* o *començança*, o com *gloriejament* o *reuniment*. Alhora, seguint la pauta de l'original, no he vacil·lat a acceptar ocasionalment rimes imperfectes com ara entre *bé* i *fe* o entre *reprès* i *restés*. En una estrofa, per no desviar-me excessivament del discurs, he acceptat la rima imperfecta entre *afany* i *gran*, fent-hi equivaldre el so de ena palatal amb el de ena alveolar. Petites llicències que goso creure que Llull, més interessat en el discurs que en el preciosisme de la dicció, hauria aprovat o almenys acceptat sense desconhort.

El text original de Llull es publica segons l'edició establerta per Josep Romeu i Figueres l'any 1957.

DESCONHORT



I

Déu, amb vostra virtut començ est *Desconhort*,
lo qual faç en xantant per ço que me'n conhort
e que amb ell reconte lo falliment e el tort
4 que hom fa envers Vós, qui ens jutjats en la mort.
E on mais mi conhort, e menys hai lo cor fort,
car d'ira e dolor fa mon coratge port,
perquè el conhort retorna en molt greu desconhort.
8 E per això estaig en treball e en deport,
e no hai null amic qui negun goig m'aport,
mas tan solament Vós; perquè eu lo feix en port
en caent e en levant, e som çai en tal sort
12 que res no veig ni oig d'on me vinga confort.

I

Déu, amb la vostra força obro aquest *Desconhort*,
que concebo cantant, per trobar-hi conhort
i explicar per aquí el mancament i el tort
4 que els homes fan amb Vós, que ens jutgeu en la mort.
I, com més em conhorto, menys em trobo el cor fort,
perquè d'ira i dolor aquest cor es fa port,
tal que el conhort se'm gira en molt greu desconhort.
8 I per això estic ara en treball i en deport
i no tinc cap amic que em doni goig i acord
a excepció de Vós. I el feix en duc de tort,
tot caient i aixecant-me, i ara em trobo en tal sort
12 que res no veig ni sento d'on em vingui confort.

8 *En treball i en deport*: és a dir, en angúnia i fora de joc.

II

Quan fui gran e sentí del món sa vanitat,
comencí a far mal e entrí en pecat,
oblidant Déu gloriós, seguint carnalitat;
16 mas plac a Jesucrist, per sa gran pietat,
que es presentà a mi cinc vets crucificat
per ço que el remembràs e en fos enamorat,
tan fort que eu tractàs com Ell fos preïcat
20 per tot lo món, e que fos dita veritat
de la sua Trinitat e com fo encarnat;
perquè eu fui inspirat en tan gran voluntat
que res àls no amí mas que Ell fos honrat;
24 e adoncs comencí com lo servís de grat.

II

Quan de gran vaig sentir del món la vanitat,
vaig començar a fer el mal i vaig entrar en pecat,
oblidant Déu gloriós, seguint carnalitat,
16 però el bon Jesucrist, de tan gran pietat,
se'm volgué presentar cinc cops crucificat
per tal que el recordés i en fos enamorat
talment que procurés que Ell fos ben predicat
20 per tot el món i que es digués la veritat
de la Trinitat Santa i com fou encarnat.
Així vaig ser inspirat en tan gran voluntat
que no vaig anhelar sinó que Ell fos honrat,
24 i doncs vaig començar a servir-lo de grat.

13-21 A la *Vida de mestre Ramon* (o *Vita coaetanea*), dictada pel biografiat, s'explica amb detall el canvi de vida experimentat pel jove senescal de la cort arran de la quintuple aparició de Crist crucificat.

III

Quan pris a consirar del món son estament
com pocs són cristians e molt li descreent,
adoncs en mon coratge hac tal concebiment
28 que anàs a prelats e a reis eixament,
e a religioses, per tal ordenament
que se'n seguís passatge e tal preïcament
que amb ferro e fust e amb ver argument
32 se donàs de nostra fe tan gran exalçament
que els infeels vinguessen a convertiment.
E's eu això tractant trenta anys ha verament
no ho hai pogut obtenir, perquè n'estai dolent,
36 tant que en plore sovint e en som en llanguiment.

III

Quan vaig considerar l'estat del món present,
on hi ha poc cristià i massa descreient,
llavors en el meu cor va sorgir el pensament
28 d'anar a trobar prelats i prínceps igualment,
i ordes religiosos, amb tal suggeriment
que se'n seguís croada i tal predicament
que tant amb ferro i fusta com amb ver argument
32 es fes de la fe nostra tan gran exalçament
que els infidels vinguessin a convertiment.
I després de trenta anys provant-ho verament,
no he pogut obtenir-ho, de què estic malament,
36 tant que en ploro sovint i em trobo en llanguiment.

31 *Amb ferro i fusta*: amb armes i naus.

IV

Dementre que enaixí estava en tristor
e consirava sovint la gran deshonor
que Déu pren en lo món per sofratxa d'amor,
40 com a home irat qui fuig a mal senyor
me n'aní en un boscatge, on estava en plor
tan fort desconhortat que el cor n'era en dolor;
mas per ço car plorava hi sentia dolçor
44 e car a Déu parlava, faent a ell clamor
car tan poc exoeix li just e el pecador,
adoncs com lo requiren en tractar sa honor,
car si mais los donava d'ajuda e fervor,
48 que tots convertirien lo món a sa valor.

IV

Mentre de tal manera em trobava en tristor
i pensava sovint en el gran deshonor
que Déu sofreix al món per mancança d'amor,
40 com aquell home irat que fuig de mal senyor,
me'n vaig anar en un bosc on plorava amb fervor,
talment desconhortat que el cor n'era en dolor.
Però perquè plorava, hi sentia dolçor,
44 i perquè a Déu parlava, aixecant-li clamor
perquè tan poc escolta el just i el pecador,
quan tant el requereixen per tractar el seu honor,
que si Ell els donés més ajuda i favor,
48 en breu convertirien el món al seu valor.

V

Enaixí eu estant en malencolia,
esguardí e viu un hom qui venia;
un bastó en sa mà e gran barba havia,
52 e en son dors cilici, e qui poc vestia.
Segons son captener eremità paria.
E quan fo prés de mi, dix-me què havia,
ni lo dol que eu menava e d'on me venia,
56 ni si ell en res ajudar-me podia.
E·s eu, las, respòs-li que tal ira sentia
que per ell ni per altre no em consolaria,
car segons que hom perd creix la fellonia.
60 Ço que eu hai perdut, ¿e dir-ho qui poria?

V

Mentre em trobava així en greu melancolia,
alçant els ulls vaig veure un home que venia:
un bon bastó a la mà i gran barba llüia,
52 i a l'esquena un cilici, i pobrament vestia.
Pel gest, em va semblar un ermità a la via.
I quan va ser a prop meu, em va dir què tenia,
i el dol que jo menava de quin mal em venia,
56 i si ell en cap cosa ajudar-me podia.
I jo li vaig respondre que tal ira sentia
que ni ell ni ningú ja me'n consolaria,
perquè, com més es perd, més creix la fellonia.
60 I allò que jo he perdut, ah, ¿qui dir-ho podria?

VI

—Ramon —dix l'ermità—, ¿vós què havets perdut?

¿Per què no us consolats en lo rei de salut,
qui abasta a tot ço qui per ell és vingut?

64 Mas aquell qui Ell perd no pot haver virtut
en ésser consolat, car trop és abatut.

E si vós no havets null amic qui us ajud,
digats-me vostre cor e què havets haüt;

68 car si havets flac cor o si sots decebut,
bé poria esser que us fos ocorregut
per la mia doctrina, tant que si sots vençut,
que us mostrara a vèncer vostre cor combatut

72 d'ira e de dolor, amb que Déu hi ajud.

VI

- Ramon —feu l'Ermità—, i ¿vós què heu perdut?
¿Per què no us consoleu en el rei de salut
que acorre tot allò que per ell ha vingut?
- 64 Però qui el perd a Ell no pot tenir virtut
per obtenir consol, perquè és massa abatut.
I si a vós cap amic no us ofereix ajut,
obriu-me el vostre cor i digueu què heu tingut,
- 68 que si el cor teniu feble o si esteu decebut
bé es podria donar que us fos socorregut
per la meva doctrina, tal que si sou vençut
us ensenyarà a vèncer aquest cor combatut
- 72 per ira i per dolor, si tan sols Déu hi ajut.

62 *Salut*: salvació.

64 *Virtut*: força, potència.

VII

—N'ermità, si eu pogués portar a compliment
la honor que per Déu tractí tan longament,
no hagra re perdut ni en fera clamament,
76 ans guasanyara tant que a convertiment
ne véngron li errat, e lo sant Moniment
hagren los crestians. Mas per defalliment
d'aquells a qui Déu ha donat mais d'honrament,
80 qui no em volen oir e tenen a nient
mi e mes paraules, com hom qui follament
parla e res no fa segons enteniment,
perquè eu per ells perd tot lo procurament
84 que faç per honrar Déu e d'hòmens salvament.

VII

—Ermità, si pogués portar jo a compliment
l'honor que he procurat per Déu tan llargament,
no hauria perdut res ni en faria lament,
76 ans tant hi guanyaria que ja a convertiment
vindrien els errats, i aquell Sant Monument
fora dels cristians. Però per falliment
d'aquells a qui Déu ha donat més honrament,
80 que no em volen sentir i fan escarniment
de mi i del meu parlar, com un que follament
enraona i res fa segons enteniment,
jo, per la causa d'ells, perdo el procurament
84 de donar a Déu honor i als homes salvament.

77 *Sant Monument*: el Sant Sepulcre, a Jerusalem.

VIII

E encara us dic que port una *Art general*
que novament és dada per do esperital,
per qui hom pot saber tota re natural
88 segons que enteniment ateny lo sensual.
A dret e medicina e a tot saber val,
e a teologia, la qual m'és mais coral;
a solre qüestions nulla art tant no val,
92 e a destruir errors per raó natural;
e tenc-la per perduda, car quaix a hom no en cal.
Perquè eu en planc e en plor e n'hai ira mortal,
car null hom qui perdés tan preciós cabal
96 no poria haver mais goig de re terrenal.

VIII

- I encara us dic que porto tota una *Art general*
de nou en nou donada per do espiritual,
per la qual pot saber-se tot el que és natural
88 segons que enteniment ateny el sensual.
Per dret, per medicina i per tot saber val,
i per teologia, que tinc per més coral.
Per tancar qüestions cap altra art tant no val,
92 i per destruir errors per raó natural,
i la tinc per perduda, que quasi a ningú cal.
Per això em planyo i ploro i en tinc ira mortal,
que ningú que perdés tan preciós cabal
96 no obtindria més goig de cosa terrenal.

85 Es refereix a l'*Art d'atrotar veritat*.

86 És a dir, inspirada per il·luminació de l'Esperit Sant.

IX

—Ramon, si vós faits ço que a vós se convé
en procurar honor a Déu e a faire bé
e no sóts escoltat ni ajuda no us ve
100 d'aquells qui n'han poder, per tot ço no us convé
que siats despogat, car Déu, qui tot ho ve,
vos n'ha aitant de grat com si es complís dessé
tot ço que demanats; car hom qui bé es capté
104 en tractar sa honor, aconsegueix en se
mèrit, esmenda e do, pietat e mercè.
Perquè fa gran pecat qui en son cor reté
ira ni desconhort, faent Déu a ell bé,
108 qui es concorda amb goig, esperança e fe.

IX

—Ramon, si feu allò que creieu que convé
per procurar honor a Déu i per fer el bé,
i no sou escoltat ni cap ajuda us ve
100 dels que en tenen poder, malgrat tot no es convé
que us sentiú despagat, que Déu, que ho veu prou bé,
us en sap tant de grat com si es complís també
tot el que demaneu, perquè qui bé es capté
104 per procurar-li honor, assoleix i manté
mèrit, esmena i do, pietat i mercè.
Així, fa gran pecat qui en el seu cor reté
ira com desconhort mentre Déu li fa el bé,
108 que concorda amb el goig, l'esperança i la fe.

100 *No es convé*: no cal.

Tast de Clàssics és una invitació
a descobrir els nostres clàssics i a gaudir-ne.
Si us ha agradat, us convidem a llegir
els altres títols de la col·lecció.

**Tens a les mans una versió contemporània d'una
de les obres més impactants i accessibles de
Ramon Llull.**

La versió que presentem, acarada amb el text original,
és del reconegut poeta i traductor Miquel Desclot, que
amb un domini excepcional de la llengua n'ha sabut
mantenir el metre i la rima.

Som a finals del segle XIII, i Llull acaba de patir un nou
fracàs: el papa Bonifaci VIII no ha volgut donar suport als
seus projectes i veu com és objecte de burles i menyspreus.
Desenganyat del món i decebut de l'Església, es retira a un
bosc on trobarà un ermità, el seu *alter ego*, amb qui establirà
un diàleg en vers ple de força i de passió.

Després d'una llarga disputa plena de moments de dubtes,
retrets i tensió, l'ermità s'adona que Llull té raó i acaba per
convertir-se en un dels seus adeptes.

Encara avui, el *Desconhort* pot ser llegit com un cant a la
perseverança.

www.editorialbarcino.cat



EDITORIAL BARCINO

FUNDACIÓ////**CARULLA**



9 788416 726011